

گونه‌شناسی کالبدی میدان‌های مرکز محله در بافت تاریخی گرگان

الهه سادات موسوی سروینه باغی^۱، نینا مرادی^۲، احسان رنجبر^{۳*}

^۱ کارشناسی ارشد طراحی شهری، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه تربیت مدرس
^۲ کارشناسی ارشد طراحی شهری، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه تربیت مدرس
^۳ استادیار گروه شهرسازی، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه تربیت مدرس

(تاریخ دریافت: ۹۴/۰۵/۰۴) تاریخ پذیرش: ۹۴/۰۸/۰۵

چکیده

شهر گرگان به عنوان یکی از مراکز مهم تمدن در شمال ایران، در دوره قاجار به تبع این که مهد خاندان قاجار است، دارای اهمیت سیاسی و اداری دوچندانی شد؛ به گونه‌ای که می‌توان گفت نمونه نسبتاً کاملی از شهرسازی دوره قاجاری را می‌توان در بافت تاریخی این شهر مشاهده کرد. از حیث نگاه به شاخصه‌های فضاهای شهری در شهرسازی ایرانی-اسلامی، بافت تاریخی گرگان دارای الگوهای متنوع و ترکیب منحصر به فردی از میدان‌های مراکز محله است که از بعد عملکردی دارای هویت مذهبی به عنوان تکیه بوده‌اند. با وجود نمونه‌های ارزشمند برای استخراج اصول شهرسازی ایرانی-اسلامی از این میدان‌ها، تاکنون پژوهش منسجمی در این زمینه انجام نشده است. این پژوهش، به عنوان نخستین گام در این حوزه، تمرکز بر گونه‌شناسی کالبدی این میدان‌ها دارد. روش پژوهش مبتنی بر رویکرد گونه‌شناسی نسبت به فضای شهری، از مطالعات تفسیری-تاریخی، تحلیل محتوا و شبیه‌سازی بهره می‌گیرد. ضمن مستندسازی وضع موجود میدان‌های مرکز محله بافت تاریخی گرگان به عنوان یکی از نتایج مهم پژوهش، تحلیل‌ها حکایت از آن دارد که از لحاظ کالبدی، این میدان‌ها دارای شاخصه‌های مشترکی در نوع دسترسی، نفوذپذیری و تناسب حجمی هستند. هم‌چنین اصل انعطاف‌پذیری در تغییر عملکرد فضای میدان‌ها به ویژه در ترکیب با عملکرد مذهبی و تجاری، به عنوان اصلی پایه در طراحی مد نظر بوده است.

واژگان کلیدی: گرگان، دوره قاجار، تناسب و فرم، دسترسی و نفوذپذیری.